

A Körös–Maros köz a Rákóczi-szabadságharc idején

(Újabb dokumentumok 1704–1710)

BÁNKÚTI IMRE

A Békési Élet 1976. évfolyamában néhány iratot publikáltam¹ annak az ostromnak a lefolyásáról, amellyel Károlyi Sándor tábornagy 1705-ben megkísérelte Gyula várának elfoglalását. Az alább közreadott dokumentumok nem egy eseményre vonatkoznak, hanem a Rákóczi-szabadságharc Körös—Maros közüli különböző történéseire és problémáira utalnak és tartalmaznak adatokat. Közreadásuk minden bizonnyal gazdagítja a Dél-Alföld múltjára vonatkozó történeti ismereteinket.

1.

Mezőtúr, 1704. június 10.

A mezőtúri lakosok kéri II. Rákóczi Ferenc fejedelmet, hogy Bakó István kapitány hadait vigye el róluk, mert azok eltartása és erőszakoskodása tönkreteszi a községet.

(Eredeti. OL RSzL G.19. II.2.f.)

Kegyelmes Urunk.

Hogy Isten Nagyságotat édes hazánk javára szerencsésen éltesse, szívesen kívánjuk.

Méltóságos Fejedelem, Kegyelmes Urunk! Nagyságotnak alázatossan jelentjük méltó panaszunkat: ez egész télen többire hadakat tartottunk, és mostan is Nemzetes Bakó István Kapitány Uram minden hadastul rajtunk van, és magukat velünk tartattják, jól lehet ugyan, hogy Kapitány Uram parancsollja, ne adjunk; de az hadak az hatalmasságot elkövetik, az mezőrül bárányainkat mód nélkül hajtják és hordják, Nagyságot kegyelmes protectionálisával (*védlelevel*) nem sokat gondolnak. Nagyságotnak azért alázatossan reménkedünk, hogy Nagyságot méltóztasson Nemzetes Vitézlő Bakó István Uramnak kegyelmesen parancsolni, hogy őkegyelme az hadakkal tőlünk szálljon ki, és minket őkegyelmék ne terhelljenek sem egy, sem más képen, az rajtunk való hatalmaskodásnak supersedeálljonak (*vessenek véget*); mert másképen Kegyelmes Urunk, semmiképen meg nem állhatunk; mely szerint Kegyelmes Urunk Nagy-

ságodtul kegyelmes választ várunk, ha penig Nagyságos Kegyelmes Urunk, marháinkat és bárányainkat s egyebünket úgy pusztíttják, itt hiyában nyomorgunk.

Ezzel ajánljuk Nagyságodat Isten oltalmában, maradván Nagyságod kész hívei és jobbágyi

Túri lakosok közönségessen.

Datum in Túr Die 10. Junii Anno 1704.

P.S. (*Utóirat.*) Egyéb fel s alá járó katonák mód nélkül pusztítanak bennünket, mi Nemzetes Vitézlő Bakó István Kapitány Uramra nem vetünk, mert ő Kegyelme eleget van mellettünk, de nem gondolnak az hadak semmivel.

(Külső címzés:) Méltóságos Fejedelem Felső Vadászi Rákóczi Ferenc, Nemes Sáros Vármegyének örökös Fő Ispánja etc. Jó Kegyelmes Urunkhoz ő Nagyságához alázatos instantiánk. Ibi ubi.² (A község papírba nyomott kis kerek pecsétjével.)

(Rávezetve a határozat:)

169. Tudván azon helybeliek, mi vagon kiadva pátens (*nyílt*) parantsolatunkba, hogy a' kik közöttök hadaink között excessusokat (*túlkapásokat*) elkövetnek, fogják meg 's hozzák Táborunkba. Azért tovább hozzánk ne recurrálljanak (*folyamodjanak*), hanem kiadott parantsolatunkhoz tartsák magokat, másként az ott lakos bíró harmadmagával felakasztatik, ha parantsolatunkat nem effectuállja (*teljesíti*). Ex Castris ad Solt positus (*Soltnál fekvő táborunkból*), die 17. Junii 1704.

F. Rákóczi m.p.³

Joannes Pápai m.p.

2.

Földes, 1704. november 14.

Károlyi Sándor levele II. Rákóczi Ferenc fejedelemhez: kifejti véleményét annak a tervnek a nehézségeiről, hogy Temesvárra sót szállítsanak, onnan pedig zabot hozzanak be. Majd részletes tervet állít össze a Körös—Maros köz és a Tiszántúl Erdéllyel határos részének katonai és ellátási helyzetéről és az ezzel kapcsolatos teendőkről. Szól a szomszédos török területtel, a temesvári pasával való viszonyról, s végül megemlíti Gyula ostromának tervét.

(Eredeti, végig sajátkezű írás. OL RSzL G.15. I.1. Caps.A.2. Fasc.10.)

Méltóságos Fejedelem, Nekem Nagy Jó Kegyelmes Uram.

Sub dato 31. praeteriti (*múlt hó 31-i kelettel*) Viknérül⁴ írott Nagyságod kegyelmes parancsolattját alázatossággal vettem, az tömösvári bassának szóló Nagyságod kegyelmes parancslattjából írott levelet mai napon expediálom

(*elküldöm*), s magam is írok mellette, ő ha talál valami módot azon Nagyságod inteniójának secundálásában (*szándékának segítésében*), mert én Kegyelmes Uram, éppen lehetetlennek látom lenni kár nélkül. Elsőben az sónak Tiszán való szállítása meglehetne Csongrádig, onnat teszen az pusztá tíz mérföldet Makóig, míg azt éri, vagy az zabbal megrakodván visszamegyen Csongrádig, az rác miá periclitáltatik (*veszélyben forog*); hogy híre ne legyen penig, éppen nem lehet, mert az német continuo (*állandóan*) Makón lakik, annak híre nélkül semmi által nem kel az Maroson. Az bassa is mindeneket hírré teszen Aradra, úgy az csanádi lovas aga is, hanem ha Kegyelmes Uram, olly mód lenne, hogy az török Csanádra szállítaná az zabot, mi penig Csongrádra, s bizonyos nap praefigáltatnék (*tűzetnek ki*) mindkét részről, s annak akkora elégséges késérője volna, az ki szükségben két s három ezer embernek megfelelne, mert onnat több ellenség is jön ki, ha ideje vagyon reá, az török földérül is által takarodván az bassa szabad hada, és az körül való falukrul is öszvegyülvén. Erdély felől lehetne Kegyelmes Uram más részről, de vízen Arad nem bocsáttja, Karánsebes fele pedig szárazon bajos, onnat penig ide nagy kerülő volna. Hanem Nagyságod méltóztassék kegyelmesen jelenteni, mennyi kellene, ha ugyan a tömösvári bassa sem mutat módot benne, talán más úton lehetséges leszen hazánkbul is kipótolni, mert noha mondják, Kegyelmes Uram, hogy nincsen, nincsen, de látom én az mezőket, bizony Kegyelmes Uram, többet ne adjon csak minden falu Nagyságod birodalmában egy-két köblöt, alkalmas summa kerekedik ki belőlle, azt penig meg sem érzi. Csak Nagyságod méltóztassék helyt denominálni (*megjelölni*), hova szállíttassék, abban találni módot. Hogy az szegénység nincsent kiált, az az oka Kegyelmes Uram, hogy az katona nyakán lakván, mértéktelenül abrakol, de ha megtudja az szegénység, hogy kezül⁵ fog az vitézlő rendnek adódni az abrak, maga jó szívvel fogja az magazinumban administrálni (*élelemraktárba szolgálatni*).

Az mi az végeket illeti Kegyelmes Uram, ha ezen az földön fenálló had leszen mezőben, az ki szükségben mindenkinek succurálhasson (*segíthessen*), tehát csekély oppinióm (*véleményem*) szerént nem szükség egyben-egyben sok hadnak lenni, hanem csak olly formában, hogy míg az succursus (*segítség*) érkezik, defensíve (*védekezve*) lehessen, holott penig Kegyelmes Uram, itten ollyan fenálló had nem talál lenni, azon végekben haszontalan sok hadat tenni, mert akarmelyikre fordulljon az aradi egész erő, harmadnapig alig áll meg előtte, hanem csak vigyázó formában kellénének azon helyekben lenni Nagyságod embereinek, hogy valamerre mit értenének, ezen földnek hírt tehetnének, ki-ki viselne gondot magára, vagy ha had lenne itten, gátolhatná meg az véletlen irruptiókat (*kitöréseket*). Hány helyen és mi formában kellenének penig azon vigyázók, praesentibus inclusis⁶ Nagyságodnak alázatossan transmittálom (*megküldöm*) csekély ítéletem szerént való specificatióját (*jegyzékét*). Mind az által Kegyelmes Uram, ha együgyű oppiniómnak (*javaslatomnak*) hely adatnék, alkalmasnak látnám, ha most Isten Szatmárt kezünkben adja [kit confúsióban (*zürzavarban*) hallok lenni], Méltóságos Generális Forgács Uram ne menne egyenesen Erdély felé, már is mindenkor ezen az passussokon (*útvonalakon*) lévén ki s be való járása az hadaknak, hanem fordulna Várad mellett el

le az Erdőháton Világosvár fele s az Maros melyéki rácságot törülné el, s ugyan arrul fordulna az deszniai⁷ processusson (*járáson*) és passusson (*szoroson*) be Erdélyben; holott még ollyas had meg nem fordult s az egész helyek épek, s Aradnak, Dévának éléshordói. Rabatin⁸ is akkor venné észre, mikor nyakán termene, Kolozsvár fele levén vigyázása. Az ráccokat penig úgy lehetne eltörle-nünk, ha Nagyságod az tömösvári bassát indulcálhatná (*rábírhathná*), ámbár ajándékkal arra, hogy in eo casu (*abban az esetben*), ha szaladna, által ne bocsátaná, másként ez is haszontalan fáradság leszen, de ha így végben mehetne, ezen föld egész securitásban (*biztonságban*) maradhatna. Az éjjel Nyíri⁹ kapi-tánt bocsátottam maga hírével Várad alá, megválik, mit ad Isten. Az tömösvári bassa, Kegyelmes Uram, nekem nem tetszik jóakarónknak lenni, magok az törökök is megizenték, hogy igen rácos és németes, s vigyázzunk ezen előttünk való dolgokra. Kit mind az követ el nem bocsátásáru (kinek fermánja volt az új vezértül),¹⁰ mind Pápai Gáspár Urammal való bánásru alkalmasint penet-rálhat (*eszébe vehet*) az ember. Mellyre nézve considerálván (*meggondolván*) eztet, én bátorságossabbnak tartanám azon követnek Karánsebes fele Erdélyre kijöni, már erre minden szemek vigyáznak reája, s ha valamit akarnak is, mind ezen útra készülnek. Emiatt azonban cselet vetvén, békességesebben penetrál-hatna (*bejuthatna*). Én ugyan erre sem tartok, de az szerencsétlenség megeshető. Mindezekrül való kegyelmes válaszáat aláztatossan várván, maradok Nagyságod-nak aláztatós szolgája

Károlyi Sándor.

Földes, die 14. 9bris 1704¹¹

P.S. (*Utóirat.*) Gyömlí aga és az jancsár aga, Kegyelmes Uram, mindenekben accomodálták (*alkalmazták*) magokat, s búsultak ezen az dolgon is, de az bassa mindenben csak Constantinopolbul vár, vagy más hibája vagyon, jó Isten tudja. Kirül Domahidi Sigmond hadnagyom Nagyságodnak ora tenus (*szóban*) infor-matiót adhat.

(Külön lapon csatolva:)

Arad és Maros Mellyéke s Gyula ellen való vigyázásra alkalmas és szüksé-ges helyeknek specificációja (*jegyzéke*).

Desztinben Erdélyre s Magyar Országra nézve is szükséges, mostani tiszt Sudricsányi István elégséges bele, lovassal 100, gyalog 300.

Bellinyesben¹² mind Abruk Bányára,¹³ mind Váradra nézve szükséges lenni, kiben mostani kapitány Makai István, elégséges beléje lovassal 200, gyalog 300.

Fekete Bátor¹⁴ hogy renováltassék, az Erdőhádi útra s Váradra s Szalonta vidékére szükséges, egy tiszt kell beléje, lovassa no.¹⁵ 10, gyalog no. 50.

Sarkad hogy tovább is megmaradjon, felette szükséges, kiben elégséges mos-tani Szabó Sándor tisztnek, kivel vagyon lovas no. 20, gyalog 400.

Záka¹⁶ vára hogy renováltassék, békési passus (*útvonal*) ellen felette szüksé-ges, kiben tisztnek alkalmas Ványai Szitás Péter, lovassal 20, gyalog 60.

Ezen alól Bajom¹⁷ vára vagyon, ez már nem passus ellen való volna, hanem nyargaló előtt az egész darab föld conserválhatná (*megóvhatná*) magát benne

s azért látnám szükséges renovációját. Tiszt, lovas és gyalog ugyanezen helyekből elégséges telnék beléje.

Túron¹⁸ Bakó István kapitány az pusztán való passusokra (*útvonalakra*) vigyázónak tovább is subsistálhat (*tartózkodhat*), de hogy resistálhasson (*ellenállhasson*), abban módja nincsen, nem lévén több circiter (*körülbelül*) lovas no. 80.

Ha ezek, Kegyelmes Uram, így lesznek helyben, soha az ellenség ezt a földet véletlen el nem rontja, mint eddig. Vagy edgyik, vagy másik megtudja s észrevé-szi, s hírt tévén, vagy concurál (*segít*) az föld s resistál (*ellenáll*), vagy hogy kiki félre áll s gondot visel magára. Debrecennek, hajdú városoknak egész securitása (*biztonsága*) leszen.

Azon helyekben pedig Kegyelmes Uram, hadrul sem szükség provideálni (*gondoskodni*), mert Desztinben actu (*most is*) vadnak, úgy Bellinyesben is. Fekete Bátorban az kik Mojsik hajdúiban megmarattanak, jők lesznek, vadnak 70, Zákára pedig kitelik mind lovas, mind gyalog magából és Ványáru.¹⁹ Sarkadon megvadnak, Bajomban innét elég lesz. Túron nyargalónál egyéb nem is szükséges. Ezek pedig öszve-öszve ütvén magokat, gyakran próbálhatnának is oda le.

Építésére pedig, Kegyelmes Uram Desztinnek, Bellinyesnek az egész Zaránd Vármegyének desztinai, halmágyi²⁰ processussa (*járása*), Biharnak pedig felső processussa, kit ugyan bellinyesinek híjnak, concurrálhatna (*segíthetne*).

Az feketebátori sáncot renoválhatná az egész Erdőhátság, nem sok híja lévén, s azután is conserválhatná (*fenntarthatná*).

Sarkadi sáncot pedig tovább is Zaránd Vármegyének az alsó processussa (*járása*) és Arad Vármegyének is egy része conserválhaja, mely ugyan fegyverrel esik meg,²¹ de meg kell lenni.

Zákát renovállhatja az egész Berettyó Mellyéke, s ugyanaz conservállhatja is.

Bajomot pedig, ha ugyan deliberáltatik (*elhatároztatik*), az Sárrettje melyéke Debrecenig való helységekkel könnyen végben viszi.

Mindezeket ha Nagyságod kegyelmessen resolvállja (*elhatározza*), szükség bizonyos jó erős embert commissáriussul (*hadbiztosként*) Nagyságodnak csak ugyan ennek effectuációjára deputálni (*végrehajtására kirendelni*), másként, úgy látom, ha csak parancsolatok által leszen, keveset indulnak meg az Vármegyék és az helységek benne. Mind az által álljon Nagyságod bölcs oppiniójában (*véleményében*) és tetzésében. Én az mennyire látom s tudom, csekély informáti-ómot salvo aliorum iudicio permanente,²² ez szerént adhatom pro conclusione (*végső összgezésként*).

Ha török földérül az rác a török által nem bocsáttatnék s az aradi s Maros melyéki rác nem conjungálhatná (*egyesíthetné*) velle magát (kivel együtt szokott járni), legkönnyebb volna Gyulát megvenni, de legalább három s négy napot foglalna magában az hozzá jutás, s addig emezek conjungálván (*egyesítvén*) magokat, megsegítik, s azért keveses emberrel nem lehet hozzáfogni. Mind

az által, ha mulatásom leszen, aligha meg nem próbálok, és ha az Körösök meg nem áradnak. Hiszem, ha szégyent vallok is, nem első leszen.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Károlyi Sándor.

P.S. (*Utóirat.*) Bay László Uram gyűjtené az hadat, ha lehetne, de valóban lassan jön ezeremben praetendált (*igényelt*) 171 hadi szekér, nem találtatott több 26-nál. Széllyel vagyon 700 is,²³ azokat nem győjti, hanem ezekre esett, majd esztendeje penig, miólta velem járnak, kit lovasítottam, kit ruháztam, Nagyságod engedelmebül gyűjtse öszve az többit először, bizony mindjárt kiadom ezeket. (Külső címzés nincs.)

3.

(*Gyulai tábor, 1705 június*)

Károlyi Sándor levele a fejedelemhez: hadainak ellátási nehézségeiről. Gyula ostromának eseményeiről, a bombázás eredménytelenségéről.

(Eredeti, végig sajátkezű írással. OL RSzL G.19. II.2.e/A.)

Méltóságos Fejedelem, Nekem Jó Kegyelmes Uram.

Nagyságod kegyelmes válaszát és parancsolattját szokott alázatossággal vettem. Gabonából, lisztből, vágóbul ezen hadnak, Kegyelmes Uram, rövidsége nem volna, hanem az vecturája (*szállítása*) bajos; actu (*most is*) minden vármegyéken az executió (*fegyveres végrehajtás*) iránta, de semmi látattja. Valamiulta közzülök kijöttem, egy szekér, egy falat provisio (*ellátmány*) sohonnat nem jött, az ki velem vagyon is, mind Debrecenből tölt. Mostan is oda kell confugiálnom (*segítségért fordulnom*), míg onnat érkezik, pogácsával kell tartanom az hadat, lisztet osztván neki.

Marhám, szalonnám van, Orosz György Uram által comparált (*szerzett*) marhákban, szükségtül kényszerítvén, kellett elfognom, de bonificatiójáru (*kárpótlásáról*) egész dispositiót (*rendelkezést*) töttem.

Az rácnak készületirül semmi bizonyost most nem hallhatok, portásom szüntelen jár, de az nagy pusztaság miá nyelvet nem kaphatok. Isten ójjon reánk jövősetül.

Az Nemes Vármegyékkel való alkut és dispositiót (*rendelkezést*) szüntelen adurgeáalom dispositus (*sürgetem kirendelt*) embereim által.

Szatthmár Vármegyéhez ígért kegyelmes grátiáját alázatossan veszem Nagyságodnak, eddig is transmittáltam (*megküldtem*) volna registromokat (*jegyzéküket*), de sok foglalatosságom múlattatta. Magok is itten vadnak együtt velem.

Az német kapitány iránt már az előtt irtam Nagyságodnak, hogy Bremer²⁴ vicecolonellussággal (*alezredességgel*) kínálta. Szatthmári labancok közzül el-

maradtakat azolta is adigáltam (*kényszerítettem*), de renuállják (*megtágadják*),²⁵ én árestátíójokat committáltam (*fogságra vetésüket parancsoltam*) Galambos²⁶ Uramnak.

Nemcsak Nemes Szabolcs Vármegyének, de mind az többinek vagyon intimátíója (*neghagyása*), hogy az mezei hadban levőket soldos fogadásra ne kényszerítse, de e converso (*ezzel szemben*) azzal mentik magokat, hogy az kik mezei hadban vadnak, ingrediáltak az porta,²⁷ hogy adhatnak ők illis exemptis (*azokat felmentvén*) annyit, az mennyi porta után obveniál (*jut*) reájok. Erre én bővön megfelelem, de se executió (*végrehajtás*), sem szó által effectuátíóját (*teljesítését*) még nem tapasztalhatom.

Az itten való állapotul és operatióul (*hadműveletről*) penig Nagyságodat úgy informálhatom, hogy az kenyér szüksége miá az hadat az szökéstül féltvén, az városra szállítottam be, de innét is, nagy lévén az hely, kiusztat, már az tiszteket attraháltam (*magamhoz rendelem*).

Az várban az német keményen tartja magát, az bombának semmi hasznát nem vehetvén, nem is hányatom. Én a pattantúst okozom, de ő az mosárra vet, az német kapitány alkalmasint értvén hozzá, mindkettőt okozza. Ágyúval semmirekellőül lövén, ámbár jól lönne is — semmi haszna. Por is szükön vagyon.

Hanem az éjjel magam is majd virrattig a tisztekkel benn lévén, nagy veréssel, bottal az hajdúságot neki hajtattam. Fassinggal (*rözsekötegekkel*) az vár kapuja előtt való árkot meghányattam. Deszkákat támogattattam fel s három sereg hajdút az vár előtt házakban rejtettem, hogy az jövő éjjel az kapuját vágattassam be, de ma tüzet vetvén ki az várbul, az körülette levő házakat megégette, már próbálhatunk-e? vagy sem, Isten tudja, mert a kézi gránátot is hányja s az üdő is ellenségünk, kegyetlen nagy esők járván.

Az erdélyi had mégis oda vagyon, híret sem hallom, az árvizek miá nehezen is jön már hozzám. Élést is kétannyi üdőre hoznak, mint hozhattanak volna.

Krucσαι²⁸ Uramnak semmi levelét nem vettem, miolta lejött Nagyságodtul. Commissáriusnak (*hadbiztosnak*) sem tudok melyiknek parancsolni, hanem Nagyságod intimátíójátul (*meghagyásától*) fogva őkegyelmének is, Orosz Uramnak is, de egyiknek sem látom effectusát (*végrehajtását*), alig hiszem, hogy valami notabilis operatióra (*kiemelkedő katonai akcióra*) mehessek mulatozás által. Hanem Váradnak két felől való beszorítása után per diversiones (*elterelő akció révén*) érkezhetik ember hol egyikre, hol másakra, de hogy ezen pusztaságon feles haddal commorálljunk (*tartózkodjunk*), soha az német császár sem vihette végbe, az utak és vectura (*szállítás*) lévén távul és bajos.

Eddig egész erőmmel Arad felé nyomultam volna, de nem nekünk való azon ellenség, az minemű viselését látom az hadnak, csak e minapi próbán megtett-zett. Kivel Nagyságodat nem terhelem.

Hanem kegyelmességében ajánlván magamot, maradok Nagyságodnak alá-zatos szolgálja

Károlyi Sándor.

P. S. (*Utóirat.*) Egy labanc s egy német szökvén ki Váradról, fassióját (*vallomását*) Nagyságodnak alázatosan transmittálom (*megküldöm*). Besse-nyei²⁹ Uram is már, úgy értem, bement az váradi blokvadába (*ostromzárba*), de az Vármegyébül mi formában ment, még információm nincsen. Eddig három ember kárral, hat sebessel vagyok Gyula alatt.

(Külső címzés nincsen.)

4.

Hódmezővásárhely, 1707. március 22.

Károlyi Sándor levele a fejedelemhez: tájékoztatja a rácok elleni bácskai katonai akció eredményeiről.

(Eredeti, végig sajátkezű írással. OL RSzL G.19. II.2.e/A.)

Méltóságos Fejedelem, Nekem Nagy Jó Kegyelmes Uram.

Noha Nagyságodnak mindeddig semmi parancsolattját nem vettem, mind az által alázatossággal kívánván udvarolnom, írhatom Berthóti³⁰ Uramnak szerencsés visszaérkezését, s noha az dandárral Bajánál alább nem ment az pusztaságnak miatta, mind az által lovas hadait Bácsos is alól bocsátván, sok szép nyereséggel jártanak, ellenségeket is vágtek, rabot is közel 50 hoztanak. Én is Isten jóvoltából holnap indulok, mire segít, Nagyságodat alázatosan tudósítani el nem mulatom. Maradván Nagyságodnak alázatos igaz szolgája

Károlyi Sándor.

Vásárhely, die 22. Martii 1707.

(Külső címzés nincs.)

5.

Hódmezővásárhely, 1707. március 22.

Károlyi Sándor második levele a fejedelemhez: nincs szándékában Arad ostroma.

(Eredeti, végig sajátkezű írás. OL RSzL G.19. II.2.e/A.)

Méltóságos Fejedelem, Nekem Nagy Jó Kegyelmes Uram.

Még sub dato 9na hujus (*e hó 9-i dátum alatt*) írott Nagyságod kegyelmes válaszát csak ez órában veszem, melyből nagyságod és Méltóságos Fő Generális Uram ő Nagysága³¹ parancsolattját és dispositióját (*rendelkezését*) alázatos-
sággal veszem,³² s minthogy gondolatomban sem volt Arad várának formális

obsidiója (*szabályos ostroma*), sem eszem (?), sem fejtékém (?) nem is lévén afféléhez, szándékomban sincsen. Hanem az miket Nagyságodnak Rozsnyón létemben alázatosan jelentettem volt, azokban fáradoztam, s most is ezen kegyelmes parancsolattjához fogom magamot mindenekben alkalmaztatnom, s Egerbül is nem egyébre, hanem arra Nagyságod kegyelmes engedelmébül, mely Rozsnyón volt, hozattam az munitiót. Csajági³³ Uramot is, által esvén az sáncokon, azonnal helyére fogom küldeni.

Maradván Nagyságodnak alázatos szolgája

Károlyi Sándor.

Vásárhely, 22. Martii 1707.

(Külső címzés nincs.)

6.

Debrecen, 1708. augusztus 21.

Dobozi István főbíró a város eddigi terheiről és szolgáltatásairól. A fegyverfogás helyett inkább élésadással segítik a sarkadi hajdúságot. A rác támadás veszélye.

(Eredeti. OL RSzL G.19. II.e/A.)

Felsőes Vezérő Fejedelem, természet szerint való jó Kegyelmes Uram.

Felsőes kegyelmes parancsolattját Aradnak megpróbálására városunkból puskásoknak kiállíttatása expediáltatása (*kiküldetése*) aránt, alázatos hűséggel vettem, a' dolog az egész Várost concernálnván (*illetvén*), a Nemes Tanácssal és Communitással (*választott közösséggel*) közlöttem, ökegyelmekkel edgyütt Felsőesedhez való igaz homágiális (*hűségesküvel fogadott*) kötelességünket előttünk viselvén, minekutánna Felsőes kegyelmes parancsolattjának hűséggel való effectuatiójáról (*végrehajtásáról*) eléggé gondolkodtunk és beszéllettünk volna, ökegyelmek edgyező értelmébül tettett Felsőesednek nagy alázatossággal resolválnom (*végeznem*) ilyen formánn. Édes Hazánk és Nemzetünk megromlott régi szabadsága mellett Felsőesed által Istennek csudálatos indításából és igazgatasából felfogott és ezideig nagy előmenetellel continuáltatott (*folytatott*) közönséges ügynek kezdetitül fogva, minemű szíves indulattal viseltetett, és mennyi segítséggel lett legyen szegény Városunk, és hogy mindennapi félelmek között, csak fegyvereket hányszor szettük el lakosainknak, közelébb az tavasszal is százig. Mesterembereink minden fizetés nélkül mennyit dolgoztanak és dolgoznak naponként, azon kívül sokszori megszorultságoknak alkalmazosságával mind ennyi romlásink, siralmas futásink és kárvallásink között is mind rend szerint, mind rendkívül mennyi élest szolgáltatunk, szekereinkkel, marháinkkal, embereinkkel mennyi szolgálatot tettünk, csak az aradi operációk alkalmazosságával, úgy mostani erdélyi táborozásban pénzbeli succursus (*segítség*) aránt, szegény lakosainknak nem kevés szorongatásával és kölcsönzéssel is;

valamikor Felséged parancsolni méltóztatott, szíves indulattal véghezvinni és csak edgyet is el nem múlatni miképpen igyekeztünk és munkálkottunk, mindennapi emlékezeteiben forgatni és kegyelmesen recognoscálni (*elismerni*) méltóztatik Felséged, szívbeli háládatossággal és alázatos köszönettel vesszük. De mindezekben ez a' considerátióra (*meggondolásra*) való, hogy semmiképpen és soha ennyire elő nem mehettünk volna, ha Felséged sokszori kegyelmes assecurátiója (*bátorítása*) szerint a' lakosok azzal nem biztattanak volna, hogy personális insurrectióra nem adigáltatunk.³⁴ Ez volt edgyik nagy fundamentoma (*alapja*) nagy készségeknek, sőt, midőn a' Felséged assecurátiója előttök emlékezetben fordult, gyűlésekben uccánként kiáltották: Csak fegyverfogásra ne kényszerítessünk, készek vagyunk minden tehetségünkkel, szolgálatunkkal Kegyelmes Urunkat és az Országot segíteni. Eleintül fogva adással, szolgálattal oltalmazták, tartották Debrecent, annak vette az Ország több hasznát, mint sem fegyverkezésinek. Mellyre nézve csak a' szomszédságbeli strásallásra (*őrállásra*), fegyverrel való vigyázásra is nem kevés zügolódással és zenebonálással vehettük ki mostanában őket, annyival inkább illy hosszas szokatlan expedícióra (*katonai akcióra*) nem hihetem, hogy felvehessük, assecurátusok (*biztosítottak*) lévén, és ha elkezdjük, mindjárt azt fogják előfordítani, hogy hol a' biztatás, hogy fegyverfogásra nem kényszerítettünk, mellyhez bízunkban fegyverünket is sok ízben kiadtuk? Akkor mit tudjak nekiek felelni? Ha ugyancsak változhatatlan azon intentuma (*szándéka*) Felségednek (kit is nem föld népihez való állapotnak ítélek gyenge értelmem szerint, a' sarkadiaknak egy része Erdélyben lévén), inkább szekerekkel s éléssel concurráljon (*segítsen*) a' Váras a' sarkadi hajdúságnak, kiknek másként is nincsen alkalmatosságok. Amellett ezen darab földnek azidő alatt való securitására (*biztonságára*) fordítani a' Váras népét, míg odajárnak mások, melly is szükséges, mert annak a' rácságnak feles jó lovassa szüntelen feljár majd³⁵ a' mi határunkig (mint most is megesett), s legalább marhát eleget praedálhat (*zsákmányolhat*), vagy valamely szélen lévő helységeket elronthat.

Ezzel ajánlom magamat Felséged fejedelmi kegyelmességében és utolsó csepp véremig maradok Felségednek, jó Kegyelmes Uramnak alázatos igaz híve

Dobozi István m. p.

Debrecen, 21. Augusti 1708.

7.

Nagykároly, 1708. október 9.

Szabó Sándor sarkadi kapitány II. Rákóczi Ferenchez: katonai érdemeiért jutalomra ajánlja a kérvényező Pap Jánost, akinek a fejedelem a fenti napon 150 forintot utaltat ki.

(Eredeti. OL RSzL G.19. II.2.e/A).

Hogy Isten szerencsés hosszú országlással áldja Felsegedet, kívánom.

Főlséges Fejedelem, nékem érdemem felett való jó Kegyelmes Uram, ez alázatos instantiám (*kérvényem*) által Felsegedet ez instántiát beadó Pap János felől találám meg, mivel RácZ Tökölynek³⁶ elfogatásában ő volt az eszköz, ő kímlette volt meg. Kérem azért Felsegedet, több hívei között emlékezzék meg ez instánsól (*kérvényezőről*) is, és úri kegyelmes grátiáját (*kegyelmességét*) hozzá ne terheltesék nyújtani, hogy annyival is inkább mások is indíttassanak az igaz hűségre, látván a Felseged fejedelmi kegyelmes grátiáját.

Felsegednek, mint nekem Kegyelmes Uramnak alázatos szolgálja

Sarkadi Kapitány
Szabó Sándor m. p.

(Kívül:) A belől megírt Pap Jánosnak alázatos instantiája a Felseges Fejedelemhez. Károly.

(Rávezetve a határozat:) Az Felseges Fejedelem Kegyelmes Urunk ő Felsege parancsolattjából adott ezen belől specificált (*megnevezett*) hajdúnak Nemzetes és Vitézlő Fogarasi István százötven rénes forintokat, praesentibus recognoscá-lom (*jelen írásommal elismerem.*) Actum Nagy Károly, die 9. 8bris 1708.³⁷

Id est (*azaz*) 150

Vay Ádám m. p.

(Alább ismét:) Anno 1708. die 10. 8bris. Quietantia super florenis renensibus 150 Spectabilis Domini Adami Vay.³⁸

8.

Lándorfehérvár, 1710. március 14.

Pápai János levele II. Rákóczi Ferenchez a Törökországba irányuló marhakereskedelemről, valamint onnan árpa behozataláról. Szerinte különösen Sarkad környékéről sok viaszt lehetne kivinni.

Egykorú tartalmi kivonat, illetve másolat. OL RSzL G.19. II.2.e/A.)

Extractus literarum Joannis Pápai.³⁹

Szalozain⁴⁰ kimenetele alkalmatosságával alázatossan jelentem Felségednek, ha Felségednek eladni való szarvasmarhái találatnak, kész Felséged arra rendelt embereivel megalkudni, úgy hogy portékát adjon érette, vagy Felséged megedgyezvén Méltóságos Generális Károlyi Sándor Urral, ő Excellentiájával, az ő Excellentiája marhái nevezet alatt az Felséged marháit ide az tömösvári földre hajtván, arra az pusztára, mellyet már Szalozain megárendált, az hol 10.000 marha ellegelhet, itt mindenkor jó áron eladhatni, rendeltetvén Felséged részéről is azon marhák mellé olly ember, az mellynek eladásokra, pásztorokra lenne gondja, itt is találatik egy becsületes Olcsay Mihály nevű Felséged fejeváry soóbírája, akire azon dolog mind dexteritássára (*ügyességére*), mind hűségére nézve reá bízattathatik, itt pedig 32, 33 talléron elmegyén párja az hizott magyarországi ökörnek.

Parancsol Felséged 26. Januarii kegyelmes decretumában (*rendeletében*), hogy az melly Törökországbul visszavitt pénz kezemnél vagyon, rendeljek commissáriust (*hadbiztost*), ki is azon pénzen árpát vevén, szállítsa felét Munkácsra, felét Tokajban, maga Felséged is tudja, más országban lévén, ha tészek is dispositiót (*rendelkezést*), megyen-e véghez vagy sem, azt meg nem tudhatom, bizony Kegyelmes uram, régen véghezment ezen Felséged commissiója (*megbízása*), ha speciális (*külön*) parancsolattja lett volna az ecsedi udvarbírónak és Eötvös Miklós Uram is szekerek adássában assistált (*segédkezett*) volna.

Minthogy az viasz oeconomia (*kereskedés*) mind az Partiumban, mind Erdélyben articulariter (*törvény szerint*) Felségedet illeti, és minthogy most nem practicáltathatik (*gyakoroltathatik*) annak beszédése alkalmatossabb időkig, megparancsoltam az Partiumbeli harmincadosnak, hogy pro jure praeemptionis (*az elővásárlási jog helyett*) minden egy oka⁴¹ viasztul propter taxam trigesimalim exigálljon⁴² tíz pénzt, mind azon által Felséged dispositiójáig (*utasításáig*), ha úgy fog tecceni Felségednek is.

Sarkadon bővön teremvén a viasz, méltóztassék Felséged oda is íratni, hogy az kapitány az viasznak praeemptióját exigáltassa (*elővételét hajtsa be*) az kereskedő törököken, kibül az sarkadiaknak semmi károk nincsen.

Méltóságos Fő Generális Ő Excellentiája számára küldvén holmi aprólékos vásárlásokat addig is, míg Constantinápolybul érkeznek kávé, serbét,⁴³ küldöttem Felséged számára is tíz oka kávé s tíz oka serbetet, melly is nem pesmas, hanem citrom rosa serbet. Landorfejevár 14. Martii Anno 1710.

(Külső címzés nincs.)

Temesvár, 1710. május 10.

Horvát Péter levele Károlyi Sándornak a Törökországgal való kereskede-
s kérdéseiről és néhány határszéli hírről.

(Eredeti. OL P.396. Károlyi cs. 1t. Acta publica. Ser. I. 1710. május.
Fasc.1.A.24.)

Méltóságos Generális Ur, nékem nagy jó Uram!

A nagyságod Hevesrül 4. datált levelét az makaiaktól 8. praesentis (*e hó 8-án*)
vöttem alázatosan. Amit Nagyságod ír a' sók felől, itten olyan ember mostan
nincsen, a' ki annak az árrát megadhatná, ha szintén volna is, az Basa ő
Nagysága nem akar kereskedő embereket arra bocsátani, minthogy fél, hogy
valami kár találná őket vagy edgyik részről, vagy a' másíkról; azonban penig,
ha szintén olyan ember volna is itten, a' só itt igen olcsó, mert 5 máriáson⁴⁴
adnak két mását.⁴⁵ Az abák szállítása felől hogy fermánt (*rendeletet*) szerezzek,
azt is írja Nagyságod. Az Basa ő Nagyságának szólló levelet megadtam és
magmagyaráztam, az Basa ő Nagysága igen jó néven vötte az Nagyságod
köszönetit, az abák felől egyebet nem mondott, hat-hét embernek azt az abát
nem illik elvinni, hanem feles had kell oda, hogy valamiképpen kárt ne vallja-
nak. De mi megfeleltünk ő Nagyságának reá, és ismétlen kívánta, hogy az
tavalyi basától az mely fermánt vöttünk volt, hogy kivigyék az abát, hozassuk
bé Fatsátról⁴⁶ postán, ő is asztán a' dologhoz úgy tud hozzászólni. Azonban
az Maroson innen marhák az kik voltak, jobb részét az Basa ő Nagysága
általhajtotta, de jobb része mind a' Maros szigetiben vadnak, nem a' török
földén, hanem a' rácok földén, minthogy magok is a' szigetekben laknak,
Szeged körül és Szenta körül a' Tiszán túl Kecskemét felől elég marha vagyon.
Azonban ezt is akarom Nagyságodnak tudtára adni, hogy ma az aradi és
szegedi göbolyösök az Basától egynéhány rendbeli fermánt vöttek, hogy az
göbolyóket megindítsák és az Basa ő Nagysága fermánt adott nékiek Bece-
séig, ott költöztetik által az göbolyóket az Bácskaságra, onnan indulnak az Fekete
Víz felé, onnan Futók⁴⁷ felé, Erdődnél Bácscon fellyül költöznek által az Dunán.
Lészen kétezerig való hízott ökor, jó volna azt a' szegény katonának az árrát
az erszényben tenni, circiter (*körülbelül*) 8 vagy 9 nap alatt legyenek vigyázás-
ban. Azok penig csak kereskedő emberek, ha lesznek is, mindenestől fogva
nyolcvannál többen nem lesznek, azok közzül az ki kíséző, ki micsoda. Már
egyéb választ a' többiről nem írhatok, míg az fermánt Fatsátról bé nem hozzák,
ismétlen Nagyságodat akkor újjobban tudósítom.

Ezzel Isten Nagyságodat szerencséltesse. Maradván Nagyságodnak alázatos
szolgája

Horvát Péter

Tömösvár, 1710. 10. Maji.

P. S. (*Utóirat.*) Itten Rác Thököly Aradról hatvanadmagával az Maroson hajón lement Szegedre, indult meg 26. Aprilis, és a' Duna—Tisza mellett való rác tisztek is mind Karlovicára Péter Váradin mellé gyűltenek az gyűlésben, minthogy ott mostan igen nagy gyűlések lészen az rácoknak, mert az német igen nagy portiót (*hadiadót*) vetett most reájok. Azonban Péter Váráról érkezett hajó mondérokka (*egyenruhákkal*), 700 német volt benne, öt nap voltak Aradnál, onnan megindultak és bémentek Erdélyben.

(Külső címzés:) Méltóságos Generálisnak Nagy Károlyi Károlyi Sándor Uramnak ő Nagyságának, Kegyelmes urunk ő Felsége edgyik érdemes Mezei Márschál Generálissának, edgyik belső Tanács Úr Hivének és Nemes Szathmár Vármegyének örökös Fő Ispánnjának, nagy jó Uramnak ő Excellentiájának igen nagy alázatossan. (Gyűrűpecsét nyoma.)

(Más kézzel:) 1710. Debreczeni Horváth Péter.

10.

Sarkad, 1710. július 11.

Pap Mihály sarkadi főstrázsamester (örnagy) levele a fejedelemhez: részletesen kifejti azokat a katonai és egyéb okokat, amelyek lehetetlenné teszik, hogy a sarkadi őrség felét a felállítandó szarvasi sáncba vezényeljék.

(Eredeti. OL RSzL G.19. II.2.e/A.)

Méltóságos Fejedelem, természet szerint való jó Kegyelmes Urunk.

Méltóságos Generális ő Excellentiája⁴⁸ parancsolattját vöttük az szarvasi sáncnak erectiója (*felállítás*) eránt, ily condícióval (*feltétellel*), hogy az sarkadi militia (*katonaság*) kétfelé szakaszatnék, fele itt maradna, fele pedig Szarvasra transponáltatnék (*helyeztetnék át*): hogy így conjunctis viribus (*erejük egyesítésével*) egymást inkább secundálhatnék (*segíthetnék*). Jó Kegyelmes Urunk, Felséged méltóságos parancsolattja ellen nem reflectálhatunk (*helyezkedhetünk*), mindazonáltal akarjuk Felségednek intimátiójára (*értésére*) adnunk, hogy az pestis miatt magunk sáncunk conservátiójára (*megtartására*) is alég sufficiálhatunk (*lehetünk képesek*), annál inkább, ha az militia sequestráltatik (*szétválasztatik*), jobban debilitáltatunk (*meggyengítettünk*) és erőtlenedünk. Mivel hogy mostan is Méltóságos Generális ő Excellentiája parancsolattjából valamely követeknek kihozására az Maros mellyékére expediáltatván (*küldetésén*),⁴⁹ Bárontis⁵⁰ Brád körül útunkat megállotta, oda nem mehettünk, hanem visszafordultunk, visszafordulván pediglen az rácság mindenütt az nyomunkban jöven, az hadnak hátulljában megcsapván, kit elfogott, kit levágott, így az aratókban is. Az mi pedig legnagyobb, már az hadnak dereka beérkezvén Sarkadra, hirtelen lárma esik. Capitány Uram az esett lárma hirtelen kinyar-

galván, egynéhány tiszteivel, úgymint három hadnagyokkal, egy strásamesterrel és több szegénylegényekkel együtt elfogattattak. Minekokáért Felségedet aláztossan instálljuk (*kérjük*), hogy az militiának sequestrációjátul desistálni (*szétválasztásától elállni*) kegyelmessen méltóztassék, ismervén benne az praesidiumnak (*őrségnek*) nemcsak megerőtlenedett, hanem egész elfogyását, úgy az békésieknek hazaszállásokban is pusztulásunkat causálni (*előidézni*).

Coeterum (*továbbá*) maradván Felségednek, mint jó Kegyelmes Urunknak alázatos szolgálái

Pap Mihály
sarkadi főstrásamester és
az egész milítia

11. Julii 1710.

(Külső címzés:) Méltóságos Fejedelem Második Felső Vadászi Rákóczi Ferenc Kegyelmes Urunknak ő Felségének, Nemes Erdély Országá Fejedelmének, Magyar Ország Vezérének (titulus cum honore),⁵¹ jó Kegyelmes Urunknak ő Felségének alázatosan írok. Ibi ubi. (Gyűrűpecsét.)⁵²

11.

Sarkad, 1710. július 28.

Vizár Mihály panaszt nyújt be Károlyi Sándorhoz, hogy a Fekete-Körös menti birtokok ispánjai nem hajlandók a fejedelemnek járó jövedelmeket megadni, sőt fegyveresen ellenállnak. Szigorú rendelet kiadását kéri ellenük.

(Eredeti. OL P.396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 júl. Fasc.2.B. 42.)

Méltóságos Felt Marschal Generálisnak, bizodalmas Patrónusomnak kész engedelmességgel való szolgálatomat ajánlom.

Excellentiádnak akarom tudtára adni, hogy a Fekete Körösi ispányok semmit is a Felséges Urunk proventussában (*jövedelmében*) semmit [így!] sem akarnak adni, sőt már kéccer reájok menvín, ármásokat (*fegyvereseket*) fogadtanak s azokkal a katonákat kipuskázták s a parasztemberekből laboncokat szaporítanak, már két esztendeje miolta nem annuálnak (*hajlandók fizetni*), mellyen bizonságim is lehetnek sarkadi tiszt uraimék, hogy minden nap azon munkálodom, hogy miképpen sezhetném rajtok, mivel Pápai János uram is Török Országbul maga mellől úgy bocsátott el, hogy azon Felséges Urunk proventussát urgéalhassam (*jövedelmét sürgethessem*), még sem mehetek véllék semmire is. Hanem kérem Excellentiádat aláztossan, hogy ne terheltekk őket levele által admoneálni (*figyelmeztetni*), hogy a restantiát (*hátralékot*) kezemhez szolgáltatassák. Sőt Excellentiád méltóztassék olly commissiót (*parancsot*) énnemem küldeni, hogy szófogadatlanóságokért admoneálhassam (*meginthes-*

sem). Az occurentiákrul (*körülményekről*) Excellentiádat sarkadi tiszt uraimékkal tudósíthatom, mivel melly rabokat mostan hoztanak a Maros mellől a portások, vallják, hogy egy része az erdélyi németnek Fejérvárnál⁵³ vette corpusba (*csoportra*) magát, más része ismét Dévánál.

Excellentiádnak mindenkori kész engedelmességgel való szolgálója

Vizár Mihály.

Sarkad, 1710. Julii 28.

(Külső címzés:) Méltóságos Generális Felt Marschal Károly Sándor Ur ő Excellentiájának, Tiszán innen lévő hadaknak Fő Generálissának és a Nemes Szathmár Vármegye örökös Fő Ispánának, jó Kegyelmes Uramnak alázatossan íram ibi ubi. Sarkad. (Gyűrűpecsét nyoma.)

12.

Arad, 1710. augusztus 2.

Az aradi német fogságban lévő Szabó Sándor sarkadi kapitány értesíti II. Rákóczi Ferenc fejedelmet, hogy a Körös–Maros közt lakó románok szeretnének visszatérni lakóhelyükre s közli ennek feltételeit.

(Eredeti. OL P.396. Károlyi cs.lt. Acta publica. Ser. I. 1710 aug. Fasc.1. A.24.)

Alázatos szolgálomat ajánlom Felségednek, Felséges Uram.

Én itt Aradon beteggyamban fekvén, jövőnek hozzám az elmúlt esztendőknben a Körös Maros között lakozó oláhok, az kik ennek előtte Nagycságod grátiája (*kegyelme*) alatt voltak, elkezdvén Gyulátul fogva az Lippai szorosig, az kik mostan Török Földön laknak, az sok felháborodás miá, azért megynván [így!] az töröknek súlyos igáját és szomorúan s hajtván magok régi jó lakóhelyeit, én általam folyamodnak Felségednek kegyelmes grátiájához, az mint ennek előtte is Felséged grátiája alatt voltak, de az sok húszó, vonó, praedáló hadak miatt kénszereittemek Török Földre futni. Mostan én előttem kézben adással hitlevelet attak, igérvén magokat arra, mivel ennek előtte való esztendőknnek az Maros mellett mind rácok laktak, az Körös mellett pedig az Lippai szorosig mind oláhok laktanak. Mostan is Felségednek kegyelmes gráti-onális protectionális (*kegyes védő*) leveleit én általam sollicitállják (*sürgetik*) Felségedtül, ea tamen condicione (*egyébként azon feltétellel*), hogy ők magokat tisztán tartják, rác nemzetet magok között nem szenyvednek. Felséges Császár és Felséged részéről salagvardát (*védőőrséget*) tartanak, mind az két részre contribuálnak (*adóznak*) tehetségek szerint. Ne kellessék eszt az tejjel mézzel folyó földet az vadaknak lakni, az helyeknek neveit im Felségednek elküldöt-

tem,⁵⁴ várván mind én, az Török Földön nyomorgó szegenség irgalmas választ Felségedtül.

Felségednek alázatosan rab szolgálja terhes sebek miatt

Szabó Sándor m. p.

Aratt, 1710. 2. Augusti.

(Külső címzés:) Felső Vadászi Rákóczi Ferenc, Isten kegyelméből Erdély Országának és a Magyar Országai Confoedarált Státusoknak és Rendeknek választott Vezérlő Fejedelminek, jó Kegyelmes és Felséges Uramnak íram alázatosan. Arad. (Gyűrűpecsét nyoma.)

13.

Horti tábor, 1710. augusztus 11.

Károlyi Sándor nyílt parancsa: az Aradon fogságban lévő Szabó Sándor sarkadi kapitány egyik katonája megszökött, s vele Tököly rác ezredes inasa is, aki urának két lovát is magával vitte. A lovakat fel kell tartóztatni és vissza kell adni gazdájuknak.

(Egykorú másolat. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 aug. Fasc. 2. B. 15.)

Minthogy sarkadi praesidiáriusoktól (*őrségbeliektől*) esett értesemre, hogy Nemzetes Vitézlő Szabó Sándor oda való commendáns (*parancsnok*) uram szerencsétlen az ellenség keziben esvén rabságra, vele elfogattatott egy közlegény, maga paroláját kivéven, ki is hitit megszegvén, Tekéntetes Nemzetes Vitézlő Rác Tökölyi Obersternek (*ezredesnek*) egy inassát elámitván, azon inassal és említett Rác Tökölynek két paripájával elszöktének, melly miatt is nevezett sarkadi kapitány ő kegyelme súlyosabb rabságban tartatik és miattok majd szabadulása is kétsíges, melly rosz consequentiáknak (*következményeknek*) eltávoztatására nézve, hogy annyival is inkább rabjainknak továbbra sanyarúságok és raboskodások ne haladgyik, per praesentes serio intimáltatik (*jelen írásommal szigorúan parancsoltatik*) Felséges Urunk ő Felsége akármelley rendű hadi fő és vice tiszteinek, hogy valakinél azon paripák találtatnak, depositis deponendis, (*miután őrizetbe vették az őrizetbe veendőket*), Tekéntetes Nemzetes Comaromi György⁵⁵ Nemes Bihar Vármegyei Viceispán és Nemes Debrecen Várossa Főbírája kezéhez ő kegyelmének restituálni (*visszaszolgáltatni*) el ne mulassák, hogy azon paripákat Rác Tökölynek visszaküldvén, annyival hamarébb Aradon raboskodó tiszteknek és vitézeknek szabadulásában munkálódhasson. Horthi tábor, die 11. Augusti 1710.

Felséges Urunk hadainak Marschallus Generálisa

Károlyi Sándor. L. S.⁵⁶

(Alul:) Tökölyi lovai iránt parancsolat.

14.

Makó, 1710. szeptember 30.

Makó város Károlyi Sándorhoz: kéri a tábornokot, hogy a terheik ügyében a fejedelemhez küldendő embereik mellé adjon kísérőket.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710. szept. Fasc. 2. B. 56.)

Méltóságos Generális, nekünk Kegyelmes Urunk. Istentül minden kívánta jó egészséget kívánunk Excellentiájának.

Vévén Méltóságos Kegyelmes Urunk Excellenciájának kegyelmes parancsoltattját embereink által, melybül értjük, hogy Urunk ő Felsége Excellentiájának kezében bocsátott és ajánlott bennünket, mellyben nem is kételkedünk Nagyságos Kegyelmes Urunk, csak hogy Excellentiája kegyelmes grátiájából akarjuk Urunk ő Felségét ezen embereink által udvarolnunk, mivel hogy míg ő Felségének boldog emlékezetű eleinek taxáltanak az mi eleink, az mint az országban híre vagyon, szépen virágoztanak, ő Felségének boldog emlékezetű eleinek kezérül, kiknek sem az mi eleink, sem mi okai nem voltunk,⁵⁷ az sok változások miá elestünk,⁵⁸ pusztulásra is jutottunk, mostan annak okáért ő Felségének tanácsával akarunk élni, és ő Felségétül embereink megfordulván, akarunk esztendőnként való taxánk eránt Excellentiájával megegyezni. Kire méltó kegyelmes grátiát kérünk Excellentiájátul, méltóztassék embereinket elbocsátani és illendő kísérőkkel lenni, hogy békességeseb és hamaréb lehessen visszafordulások. Ezeknek utánna ajánljuk Istennek oltalmában Excellentiájának életét, kívánván jó egészségét.

Költ Makón, 1710. die 30. 7bris.⁵⁹

Maradunk Excellentiájának alázatos szolgálói

Makai Bírák és Lakosok.

P. S. (*Utóirat.*) Az mint Excellentiája is jól tudja, Kegyelmes Rákóczi György Fejedelmünknek⁶⁰ életével Isten meglegedvén, sok méltóságok annak utánna urainkká löttenek, de nem hogy uraink, sőt inkább eleinknek, atyáinknak sok ízben károsítói voltak mindaddig, míg az Felséges Magyar Országi Királyi Corona, mint régi igaz annya, pártunkat nem fogta, ennek utánna oda bírván bennünket, mint hogy mások jussokat (*jogokat*) nem mondhattak hozzánk, kezdtünk nyugodni és épülni.

(Külső címzés:) Felséges Fejedelem Urunk ő Felsége mezei Marschallus Generálissának és belső titkos Tanácsos Úr hívének, Tiszán innen levő földnek Generális Fő Commendójának, Nemes Szatmár Vármegyének örökös Fő Ispánnjának, Méltóságos Gróf Generális Károlyi Sándor Urunknak ő Excellentiájának, nekünk nagy jó Urunknak alázatosan adassék ibi ubi. (Papírba nyomott kerek pecséttel.)

15.

Gyulafehérvár, 1710. november 1.

Stephan Steinville gróf, erdélyi császári főparancsnok biztosítólevele, amelyben maga is megerősíti, hogy megtartja mindazt, amiben a két fél, a sarkadi őrség és Vilson aradi császári parancsnok Sarkad megadásáról megegyezik.

(Egykorú másolat. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 nov. Fasc. I. A. 5.)

Assecutoriales.⁶¹

Vigore quarum commendans et praesidiarii in Sarkad, tam officiales, quam subalterni et graegarii una cum quibus, qui in praesidio dependent, certi redduntur, quatenus ipsis omnia et singula, qua Supremus Vigiliarum Generalis et Commendans Aradiensis, Dominus Liber Baro de Vilson in tractatu deditionis dicti Sarkad utrimque instituendo, aut jam tam habito appromittit, vel actu appromisit, rata et inviolabilia, remotis omnibus scrupulis, si qui desuper moveri possunt habebuntur, itaque in executione observabuntur. In cujus rei fidem majorem hascae praevia subscriptione mea, sub sigillo meo per subordinatam mihi Cancellariam Caesareo Bellicum expedire jussi. Albae Juliae 1. 9bris Anno 1710.

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Camerarius, Equitatus Generalis, uniusque Cataphractorum Regiminis Colonellus. Nec non per Superiorem Hungaram, Cis Tibiscum et Transilvaniam Commandans Generalis. L. S. Stephanus Steinville.⁶²

16.

Balmazújváros, 1710. november 2.

Halász Péter ezereskapitány levele Károlyi Sándorhoz: Pap Mihály sarkadi főstrázsamestertől értesítést kapott a rácok kicsapásáról.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. Irreg.)

Méltóságos Generális, Jó Kegyelmes Uram!

Ezen órában érkezett hozzám sarkadi főstrázsamester Pap Mihály Uram levele Ujfalubul,⁶³ melyben mit írjon Excellentiádnak, inclusive (*csatoltan*) megküldöttem.⁶⁴ Amint írja, hogy mikor látták, már akkor bizonyossak volta-

nak benne, hogy künn vagyon az rácság; de azulta, ha vissza nem tért volna, kivetette volna magát valamerre.

Maradok Excellentiád alázatos szolgálója

Halász Péter m. p.

Ujváros 2. Novembris 1710.

(Külső címzés:) Méltóságos Fő Generális Fel-Marschal Károly Sándor jó Kegyelmes Uramnak eő Excellentiájának alázatossan. Kálló. (Gyűrűpecsét.)

(A boríték másik oldalán:) Böszörményi, Fejértói Hadnagy sietve küldjék Kállóba.

17.

Temesvár, 1710. november 5.

Szállózaim török kereskedő levele Károlyi Sándorhoz: ki fog menni hozzá, ha szükséges, portékát is fog vinni, akár a hadak számára is.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Rákóczi levelek 7. köt. Pag. 263—264.)

Méltóságos Generális! Igen jó Uram, szomszédom.

Értettem az elmúlt napokban Horvát Ferentül, hogy Nagyságod kimeneteletem kívánnja: igenis az a' szándékom mindgyárt a' Bajrám után;^{64a} csak Nagyságodat arra kérem, méltóztassék addig is tudósítani, hogy vigyek-e magammal valamelly portékát, és mifélet s mennyit, akár a' hadak számára s akár maga Nagyságod szükségire? A' melly marhák felől penig írt vala Nagyságod, azokrul is végezni fogok Nagyságoddal, ha még megvannak.

Ezekre Nagyságod válaszsát elvárván, maradok Nagyságod becsülettel szolgáló jóakarója

Szálló Zaim.

Tömösvár 5. 9bris⁶⁵ 1710.

Az író⁶⁶ is ajánlja Nagyságodnak alázatos szolgálattját; írt ez előtt harmadnappal a' Felséges Fejedelemnek, egy bizonyos gyalog embere által, az itt való dolgokrul, s Nagyságodnak is írt volna most, de ez az alkalmatosság nem arra való etc. Mindazonáltal kéri alázatossan Nagyságodat, róla se legyen feledékeny a' Felséges Udvarnál; mert megunta már itt a' Bige vizét etc.

(Külső címzés:) Méltóságos Generális, Tekintetes Nagyságos Károlyi Sándor Urnak etc. etc. jó Uramnak, Szomszédomnak ő Nagyságának adassék becsülettel.

18.

Pest, 1710. november 22.

Gróf Pálffy János császári főparancsnok meghódolásra szólítja fel Sarkad magyar őrségét.

(Egykorú másolat. OL P.396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 nov. Fasc. 1. A. 43.)

Copia. (*Másolat.*) Mi Gróff Erdődi Pálffy János Vereskű és Bajnóc várának örökös ura, Poson vármegyének örökös, Sárosnak pedig Fő-Ispánja, Horvát Országnak Bánnja, Császár és Koronás Királyunk Kegyelmes Urunk ő Felsége belső Tanácsa, Komornikja, Marskellusa,⁶⁷ egy vasas ezernek obestere (*ezrede-se*) és Magyar Országi pleniptentiárius Fő Generális Commendánsa,⁶⁸ adjuk tuttára az kiknek illik: hogy mivel nekünk rendeltetett Kegyelmes Urunk ő Felsége Generálissa és Aradi Commendánsa, Vilson Uram tuttunkra atta, hogy Sarkad nevű sáncbeli kurucság ez alább írt condíciókra, tudniillik, hogy minyájának közülök fejeknek és minden ingó, ingatlan jószáginak grátia leszen, és kiki azon tisztben leszen és hivatalban, melyben mostan vagyon, megy[!] maradgyon, nem különben az mi nevű rab kapitány⁶⁹ töb foglyokkal edgyüt ekkoráig Aradon tartattanak, azok elbocsáttassanak, Kegyelmes Koronás törvény és természet szerent való királyok az tartozó hívségeket amplectállja (*elfogadja*). Azért az felülírt sarkadi sáncban levő fegyverviselőknék és mindennemű lakosoknak a felülírt punctumokra (*pontokra*) Kegyelmes Urunktul ő Felségétül engettetett hatalmunk szerint teljes kegyelmet adunk, és őket assecurálljuk (*biztosítjuk*), oly móddal mindazonáltal, hogy azon sarkadi erősséget Kegyelmes Urunk ő Felsége hadainak mindgyárust kezében adgyák és magok közül mentül hamaréb hozzánk jó értelmes előkelő két személyt külgyenek. Költ Pesten Die 22 9bris Anno 1710.⁷⁰ L. S. (*Pecsét helye.*) Gróff Pálffy János.

19.

Sarkad, 1710. november 26.

Vizár Mihály levele Károlyi Sándorhoz: a Deszna vidékiektől a járandóságokat csak fegyveres erővel lehetne behajtani. A tótváradjai lakosok a fejedelem pátensére gúnyosan válaszoltak.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 nov. Fasc. 1. A. 55.)

Méltóságos Generális, Mezei Felt Marsalch. Nékem mindenkben Jó Kegyelmes Uram.

Alázatosan akarám Excellentiádnak megjelentenem! Mivel ezen Deszna vidéki lakosok nem akarnak, mint eddig compariálni (*megjelenni*), az Jenei⁷¹ Commendáns (*parancsnok*) nyárssal fenyegeti őket, ha ide mihozzánk jönek, se az itt való tisztek parancsolattjának semmit sem annuálnak (*engedelmeskednek*), se az ú Felsege proventusában (*bevételeiben*) semmire sem procedálhatok (*juthatok előre*) Excellentiád híre nélkül, kemény executiót (*fegyveres végrehajtást*) reájok küldeni nem cselekedhettem.

Az tótváradgyai⁷² lakosoknak Excellentiád kemény pátenseit (*nyílt parancsait*) hozzájuk küldöttem, de még illetlen beszédekkel mind Kegyelmes Urunk ú Felségét, mind Excellentiádot illeték. Mivel az ellenség elhitete őket, hogy curuc had sohal sincsen. Alázatosan reménkedem Excellentiádnak, méltóztassék valami hadat commendérozni (*vezényelni*) ezekre az helységekre. Mivel az két Körös és Maros között feles makk volt, jó sertések vadnak, mind Urunk ú Felsege számára, mind Excellentiád számára feles sertések kitelhetnek.

Maradván Excellentiádnak alázatos és köteles szolgája

Vizár Mihályly.

Sarkad Anno 1710 die 26. 9bris.⁷³

P. S. (*Utóirat.*) Halmágy felől Jenő fele az német az hidakat mindenütt megcsináltatta. Nagy híre vagyon, hogy Sarkad alá szándékoznának, de bizonyon nem tudjuk, az rácság szándékozik ide.

(Külső címzés:) Az Méltóságos Felt Marsalch Mezei Fő Generális Károlyli Sándor ú Excellentiájának, Tizán innen levő Kegyelmes Urunk ú Felsege Hadainak Commendérozó Fű Generálisának etc. Szatmár Vármegyének örökös Fő Ispánjának. Nékem Kegyelmes Uram alázatosan. (Gyűrűpecsét nyom.)

20.

Sarkad, 1710. november 27.

Szoboszlai Sámuel sarkadi parancsnok Károlyi Sándornak: a rác betöréséről, egy ellencsapás lehetőségéről. Saját elmaradt hópénzét a románokon szeretné behajtani.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. Fasc. 1. A. 40.)

Méltóságos Fő Generális, nekem Kegyelmes Uram.

Nagyságod kegyelmes parancsolattjából ide az véghelyben beérkeztem, írhatom Excellentiádnak, hogy az rácság minden bizonyal ide az végházra készül erdélyi 1000 némettel és 300 gránátírossal, az erdélyi úton Jenő fele az hidakat

meg is csinálták; vagy öt zászlóra, négy gyalog és egy lovas zászlókra és két gyalog dobokra volna szükségünk, úgy vagy két tarackot is, ha valami haddal kísírtetné Excellentiád, igen jó volna azzal az haddal egy portát tenni az Maros mellé, bár csak 300 is lovas katona lenne, nagy kárt tehetnénk ennek az rácnak, az mi kevés marhájak megmaradott, most RácZ Tököly meg elhajtotta.⁷⁴ Szóltam volna Debrecenben Ispány Uramnak, hogy vagy két hópénzemet, felvehetném az oláságon, nem ellenkeznek ő kegyelme benne, csak Excellentiád méltóztatnék parancsolni felölle. Kérem is Excellentiádat, méltóztassék comitalni (*parancsolni*), mert igen kölcsígtelen vagyok, cselédem is rongyos.

Mindenekben Excellentiád úri parancsolatját alázatosan elvárván, maradok Excellentiád alázatos szolgája

Szoboszlai Sámuel

Sarkad 27. 9bris Anno (1710.)⁷⁵

(Külső címzés:) Méltóságos Fő Generális Tekéntetes Méltóságos Károlyi Sándor Uram Excellentiájának, Kegyelmes Urunk Felt Marsaljának, nekem jó Kegyelmes Uramnak Excellentiájának alázatosson. Kisvárda. (Pecset nyoma.)
(Más kézzel:) 21. 9bris 1710. No. 40.

21.

Nagyvárad, 1710. december 2.

Gróf Löwenburg Frigyes császári altábornagy levele Szoboszlai Sámuel sarkadi parancsnokhoz, amelyben őt külön is meghódolásra szólítja fel.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 dec. Fasc. 1. A. 10. — A levél nyilván csatolva volt a Löwenburg által ugyanezen a napon a sarkadi őrségnek küldött hódoltató levélhez. Ennek eredetije u. o. Fasc. 1. A. 9. Kiadva: *Márki Sándor*, A sarkadi hajdúk. HK 25/1924. 51—52. 1.)

Adgyon Isten sok jót Kegyelmednek Szoboszlai Uram.

Esvén irtisemre, hogy Kegyelmed Sarkadra bément, és ott akar commendírozni (*parancsnokolni*). Azírt akarám Kegyelmednek is rövideden írnom, emlékeztetvín arra Kegyelmedet, mikínt Kegyelmed ez háborúnak ellein, az mű Kegyelmes Király Urunk ő Fölsíge hűvsége allul, hamishütüví tötte magát, zászlóia mellül elszökvín az ő Fölsíge hópénzível, kuruccá lött s azzal sem elégedvín, sólyomküi kapitánságban az Országot kegyetlenül pusztította, szegény embereket kínosztatot s öletet. Mely rendkívvül cselekedeti tudva levín nállam, üdüvel egyebet az akasztófánál, vagy nyársnál nem remínhetne. De hogy küvetkezendű bestelen halált Kegyelmed elkerülhesse, most vagon módgya, és magának jó állapotot s securitást (*biztonságot*) szereszhesen, most az ideie. Azírt Kegyelmedet intem, ezen sarkadiaknak szóló levelemet el ne titkolja

és maga is azon légyen, hogy azon praesidium (*őrség*) igaz királyának tartozó devótiáiába (*hűségébe*) juthasson; hogy az bizonyosan következő bainak eleit vehesse s magának s gyermekeinek securitást. Hallom ugyan Kegyelmed Török Országban való elbuidosásával biztattja magát, de ott is fölkörösthethetni Kegyelmedet, az királyoknak hosszú és hatalmas kezek lívín.

Kegyelmed resolútióiát (*döntését*) elvárván, maradok Kegyelmednek jót kívánóia

Fridericus Comes á Löwenburg.

Varadini 2. Decembris 1710.

(Külső címzés:) Generoso Domino Samueli Szoboszlay etc. (Titulus.) Domino mihi observandissimo.⁷⁶ Sarkad. (Gyűrűpecsét.)

22.

Mezőtúr, 1710. december 9.

A mezőtúri lakosok panasza Károlyi Sándorhoz: Palocsay György a téli hónapokra 200 gyalogos és 200 lovas napi ellátási adagját vetette ki rájuk. Ha ezt teljesíteniök kell, a helység elszéled és elpusztul.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 dec. Fasc. 1. A. 41.)

Méltóságos Generális Urunk!

Kívánatos és szerencsés állapattal s virágzó jó egészséggel áldgya Isten Nagyságodat Kegyelmességét, kívánnjuk szívessen.

Méltóságos Generális Urunk, gyakorta jutván eszünkbe Nagyságod kegyelmességének sokszori velünk való jótéteményi, melyről soha el nem feleltünk, igyekeztünk is volna Nagyságod Kegyelmességével szemben lenni, de semmi bizonyos hírt Nagyságod Kegyelmessége holléte felől nem hallhattunk, bizonyost hallhatván ez levelünk válaszábul, Nagyságod Kegyelmességével szemben lészünk, Isten életünknek kedvezvén. Bizonyosan jól tudgyuk, Nagyságod Kegyelmessége jól érti, mire juttatott bennünket, mellyet tovább nem világosítunk. Azonkívül penig mái napon, úgymint die 9 Xbris (*december 9. napján*) kemény parancsolattja jött hozzánk Méltóságos Generális Palocsai György Urunknak, hogy az egész tél által 200 orális és 200 equilis portióknak intertentiójára (*200 gyalogos és 200 lovas ellátási adagjának előteremtésére*) viselljünk gondot, minden orális portióra minden napra két-két font kenyeret, minden hétre öt-öt font húst, minden equilire egy-egy holnapra két-két kassai véka⁷⁷ abrakot és egy-egy szekér szénát. Amint pedig Nagyságod Kegyelmessége jól percipialta (*megértette*), hogy annyi esztendőök forgási alatt, mellyekben bujdosunk, sem szánhattunk, vethettünk, hanem másoknak való nagy szakollás-

sal[!] kintelenítettünk élnünk s kevés javacskaínk fogyatásával, melly romlásunkban Nagyságod Kegyelmeisége megszáván, nagy kegyelmessége szerint Felséges Urunkat bírta velünk közlött grátiájára és kegyelmes protectionális (*védlevél*) adására. Mostan is kérjük Nagyságod Kegyelmeiségét, a Jésus Christus mély sebeinek drága érdemének Nagyságod Kegyelmeiségére való áradásáért mutassa hozzánk édes atyai kegyelmességét, és az súlyos qvártélyozás (*beszállásolás*) alól szabaticson fel, bizonynal magunk is sóórlőkön táplálódván, semmiképpen eleget nem tehetünk, s életünk mindenestül is annyi nincsen, a mennyi oda kívántatnék. Isten életünket Nagyságod Kegyelmeiségével etgyütt megtartván, míg élünk Nagyságod Kegyelmeisége jótéteményéről soha el nem felelkezünk. Kivánván, levelünk Nagyságod Kegyelmeiségét talállja kívánt jó egészségben.

És maradunk, míg elünk, Nagyságod Kegyelmeiségének mindenkori alázatos szolgálói

Túri szegény lakosok.

Íránk Túron die 9 Xbris Anno 1710.⁷⁸

(*Külső címzés:*) Tekintetes és Méltóságos Károlyi Sándor Generális Urunknak Ő Excellentiájának, Felséges Vezérlő Fejedelem Urunknak Ő Felsége Fő Generálissának, Kegyelmes Urunknak Ő Nagysága Kegyelmeiségének alázatosan íránk. (Pecsét nyoma.)

23.

Arad, 1710. december 9.

De Wilson aradi császári parancsnok elismervénye, hogy Károlyi Sándor és Diószegi Sámuel sarkadi kapitány leveleit a békési emberektől megkapta.

(Eredeti. OL. P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. Irreg.)

Károli Sándor uram és sarkadi kapitány Diószegi Sámuel uram ő kegyelmek leveleket az békési emberek által vettem 7 Xbris (*december 7-én,*) Károli uram levelét, melly szóllott Tököli⁷⁹ úrnak, kezében szolgáltattam, az sarkadi kapitány uram levelének continentiáját (*tartalmát*) megérttettem.

Aratt 1710 9 Xbris.⁸⁰

De Wilson. (Vörösviasz pecsét.)
Császár és koronás királyunk
ő Felsége Körös Maros között
lévő erősségeknek Fő Generális
Strása Mestere, ibidem (*ugyanott*)
Arad végházának commendánsa
(*parancsnoka*).

24.

Sarkad, 1710. december 13.

Szoboszlay Sámuel sarkadi kapitány levele Halász Péter ezereskapitánynak: tájékoztatja az aradi német és a környékbeli rác csapatok fenyegető mozgólódásairól.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 dec. Fasc. 1. A. 53.)

Ajánlom Kegyelmednek becsülettel való kész szolgálatomat.

Akarám Kegyelmedet informálnom: tegnapi napon Moses Deák mintegy kétszázadmagával Bélfenyéren volt, Link penig Aradra ment, úgy hiszem, akarják magokat az rácokkal conjungálni (*egyesíteni*). Bácskasági rácot is várnak, úgy értettem, vagy itt rajtunk, vagy Kegyelmeden fognak próbálni, kit is akarom Kegyelmednek tudtára adni. Portásim lévén az napokban Jenő alá, jeneiekben vágta is, hoztak is, mostan ezeknek az híreknek jobban való tudására Világos fele küldöttem portásimat, ha mi híreim lesznek, Kegyelmedet tudósítani fogom, Kegyelmednek is ha mi újsági vadnak, mind az Tiszán túl, mind Eger felől, mind penig az muszkának bizonyos jöveteliről, ne terheltekk tudósítani. Ezzel magamat ajánlom Kegyelmed affectiójába (*jóindulatába*.)

Maradván Kegyelmednek jóakarója, kész szolgálja

Szoboszlay Sámuel m. p.

Sarkad Anno 1710 die 13 Xbris.⁸¹

(Külső címzés:) Tekintetes Nemzetes Vitézlő Halász Péter Uramnak, Kegyelmes Urunk ő Felsége edgyik lovas ezerinek Collonellusának, Szoboszlay körül levő hadaknak Commendájának. Nekem jóakaró Uramnak. (Pecset nyoma.)

25.

Sarkad, 1710. december 13.

Szoboszlay Sámuel sarkadi kapitány Károlyi Sándornak: levelét megküldte az aradi parancsnoknak. Tájékoztatja a németek és a rácok fenyegető mozgólódásáról.

(Eredeti. OL P. 396. Károlyi cs. lt. Acta publica. Ser. I. 1710 dec. Fasc. 1. A. 55.)

Méltóságos Felt Marsalch, Jó Kegyelmes Uram.

Excellentiád parancsolattja mellett megküldöttem Tökölének az Excellentiád Szabó Sándor uram szabadulása iránt való leveleit,⁸² de semmit nem választott reá. Az Aradi Commendáns hízelt és csalogató minapi levelire dűre resolváltam (*keményen választottam*), hittel is confirmáltam (*megeősítettem*), hogy ne is próbálgasson, mert még lábball ki nem vonagat bennünket, fel nem adjuk. Kire mit resolvált, his inclusis (*válaszolt, mellékelten*) Excellentiádnak megküldöttem. Irhatom Excellentiádnak, Moses Deák mintegy kétszázadmagával tegnap Bélfenyéren volt, Link penig az előtt edgynéhány napokkal Aradra ment, úgy hiszem, akarják conjungálni (*egyesíteni*) magokat Rác Tökölivel, mivel az rácoknak is hallatik most gyülekezeti. Bácskasági rácot is várna magához, úgy értettem. Kiből nem egyebet gondolhatok: vagy itt rajtunk, vagy Halász Péter Uramon próbálljanak, kiről Halász Uramot is informáltam.⁸³ Az napokban portásokat bocsátottam Jenő felé, kik is jeneiekben vágtak is, hoztanak is. Most is ujjobban vadnak portásim Világos fele, mi híreket hoznak, Excellentiádot fogom tudósítani.

Ezzel maradok Excellentiádnak alázatos szolgálja

Szoboszlay Sámuel m. p.

Sarkad Anno 1710 die 13 Xbris.

P. S. (*Utóirat.*) Akarám Excellentiádnak értésére adni, Moses Deák és Szász Pálék tiltják az vidéket, hogy élést ne hozzanak, ne terheltenék írni Ispány Uramnak, hogy ű kegyelme intimálna (*utasítást adna*) az vidéknek, hogy Moses Deákra ne hajtsanak, hanem az élést szorgalmatossan hozzák, mivel ha fegyverrel kételeníttem hozatni Nagyságod hírivel, az szófogadatlan olának az gyermeke is meg fogja siratni.

(*Külső címzés:*) Méltóságos Felt Marsalch, Tekintetes Nagyságos Nagy Károlyli Károlyli Sándor Uram ű Excellentiájának, Kegyelmes Urunk ű Felsője Tiszán innen levő Lovas és Gyalog minden Hadainak Generális Fű-Marschalussának. Nékem jó Kegyelmes Uramnak. Alázatossan etc. (Gyűrűpecsét nyomma.)

(*Ráírva:*) Recommendáltatik (*ajánltatik*) Tekintetes Nemzetes Comáromi György Debreceni Bíró Uramnak az megküldésére.

26.

(*Sarkad, keltezés nélkül.*)

Szabó Sándor sarkadi kapitány egy Bihar vármegyei pusztá adományozását kéri a fejedelemtől.

(Eredeti. OL RSzL G. 19. II. 2. h. Pag. 87.)

Felséges Fejedelem, természet szerint való Jó Uram.

Felséged kegyelmes ígéretére alázatosan emlékeztetem Felségedet, mely szerint az én hűségemet is fejedelmi kegyelmessége szerint ajánlotta megjutalmaztatni, találkozáván Nemes Bihar Vármegyében az Berettyó mellett Beld Parthita⁸⁴ nevő pusztá, mellynek most semmi jövedelme nincsen, s békességben is az egy malmán kívül kevés beneficiuma (*haszonvétele*), német világban Barlok István bírta 600 forintogik [így!] s annyi pénzben lévén jussa (*joga*) Felséged fiscussának (*kincstári ügyészének*) benne, kegyelmessen nékem adni és resignálni (*adományozni*), Nemzetes Vitézlő Bakay Adám Praefectus Uramnak kegyelmesen parancsolni méltóztassék. Melly Felséged fejedelmi kegyelmességét holtomig alázatos igaz hűséggel megszolgálni el nem mulatom.

Felséged kegyelmességét várván, maradok Felségednek holtig igaz alázatos híve

Szabó Sándor
Sarkadi Kapitány.

(Külső címzés nincs.)

27.

(Sarkad, keltezés nélkül.)

Pap Miklós sarkadi lelkipásztor kéri a fejedelmet, hogy a rá kirótt adót engedje el, mivel jövedelme igen csekély.

(Eredeti. OL RSzL G. 19. II. 2. h. Pag. 117.)

Felséges Fejedelem, Nékem Érdemem Felet Való Nagy jó Felséges Fejedelem.

Nékem nagy jó Felséges Fejedelem, mi okokra való nézve kelletik az Felséged kegyelmes lábaihoz ez könyörgő suplikátióm (*kérvényem*) által földig leborulnom, Felséged meghallgatni kegyelmesen méltóztassék. Minthogy én, Édes felséges Uram, az sarkadi parochiában paposkodom és semmitt egyebett nem bírok többett, csak a' mi azon párochiához való s fizetésem is az falusi kevés lakosoktól nemigen vagyon, ugyan az nespénzt s meg kell adnom. Sőt a diccát⁸⁵ is reám conscribálják,⁸⁶ melynek megadására elégtelen vagyok. Kihez képest könyörgök Felségednek, mint nagy jó Felséges Uramnak, méltóztassék Felséged kegyelmes szemeivel az mindenható Istenre, és én reám is kegyelmes szemeivel [így!] tekinteni s az dicca iránt kegyelmessen committálni (*parancsolni*) Tiszt Uraiméknak, hogy rajtam ne praetendállják (*követeljék*), mely Felséged hozzám megmutatandó kegyelmes irgalmasságáért az menybéli Isten is megáldja Felségedet s magam is esedezni Felségedért könyörgésimben éjjel-nappal fogok.

F. M. F. U. K. V. V.⁸⁷

Felsőgednek méltatlan szolgája Sarkadi Párochiának Lelkipásztora
Pap Miklós.

(Külső címzés:) Az Felsőged Erdély Országi Fejedelelem II. Rákóczy Ferenc
Kegyelmes Uramhoz ő Felsőgedhez nagy könyörgő instantiája belől megírt
Instansnak.

JEGYZETEK

- 1 *Bánkúti Imre*, Gyula kuruc ostroma (Iratok 1705 május—július) Békési Élet 1976/2. 249—284. l., a témára vonatkozó irodalom felsorolásával. (Kny. is.)
- 2 Szó szerint: ott, ahol van (t. i. a címzett.) Szokásos címzés, ha a levélíró nem tudja, hogy a címzett hol tartózkodik.
- 3 manu propria = saját kezével.
- 4 Vihnye, fürdő Bars vármegyében. Ma Csehszlovákiához tartozik.
- 5 E szó kétféleképpen értelmezhető: 1. kéztül; 2. késztil. Mindkettő talán azt jelenti, hogy központi készletből kiadagolva.
- 6 jelen levelemhez mellékelten — 1. a levél második felét, a végvárak jegyzékét.
- 7 Dézna (Arad vm.) Károlyi levelében több változatot is használ: Desztin, Desztini, mások Deszna formában is írják. Ma Romániához tartozik.
- 8 Rabutin de Bussy, Jean Louis, tábornagy, 1696—1708 közt az erdélyi császári hadak főparancsnoka.
- 9 Nyíri András.
- 10 fermán = rendelet, parancs, főleg a szultán névjegyével ellátott okirat.
- 11 Földes, 1704. november hó 14. napján.
- 12 Belényes (Bihar vm.) Ma: Románia.
- 13 Abrudbánya (Fehér vm.) Ma: Románia.
- 14 Feketebátor (Bihar vm.) Ma: Románia.
- 15 azaz: numero = szám, számú, számban.
- 16 Zsáka (Bihar vm.)
- 17 Biharnagybajom (Bihar vm.)
- 18 Mezőtúr (a Hevessel egyesült Külső-Szolnok vm.)
- 19 Dévaványa (a Hevessel egyesült Külső-Szolnok vm.)
- 20 Nagyhalmagy (Zaránd vm.) Ma: Románia.
- 21 Azaz a lakosságot csak fegyverrel tudják a munkára kihajtani.
- 22 csekély tájékoztatásomat, fennhagyván mások véleményét.
- 23 E szám már a Károlyi hadaiban szolgáló, elszéledt Bay ezredbeli katonákra vonatkozhat.
- 24 Karl Bremer, Rákóczi szolgálatában álló, 1705-ben árulásért kivégzett német ezredes.
- 25 Hogy t. i. a kuruc hadseregben vállaljanak szolgálatot.
- 26 Galambos Ferenc szatmári kapitány, tiszántúli vicegenerális, szenátor.
- 27 Így! Értelme: beszámították őket a megye portaszámába.
- 28 Krucsay Márton hadbiztos, fejedelmi jószágigazgató.
- 29 Bessenyei Zsigmond ezerskapitány és Bihar vármegye alispánja.
- 30 Berthóti István szolnoki kapitány.
- 31 Gróf Bercsényi Miklós.
- 32 Kiadva: A Károlyi család oklevéltára. Sajtó alá rendezi *Géresi Kálmán*. V. köt. Bp., 1897. 608—609. l.
- 33 Csajági János ezerskapitány, majd brigadéros.
- 34 személyes felkelésre nem kényszerítettünk.
- 35 azaz: majdnem.
- 36 Tököly-Popovics, császári ezredes, az Arad vidéki rác határőr csapatok parancsnoka.
- 37 Kelt Nagykárolyban, 1708. október hó 9. napján.
- 38 1708. év október 10. napján. Tekintetes Vay Adám úr elismervénye 150 rajnai forintról.
- 39 Pápai János levelének kivonata.

- 40 Nevét másképpen Szalo-Zaim formában is írták. Török kereskedő, neve többször szerepel a szabadságharc éve alatt.
- 41 oka = török mértékegység, kb. 1,3 kg.
- 42 harmincad helyett szedjen.
- 43 Hűsítő ital.
- 44 máriás = pénzérme, értéke 17 krajcár, azaz 51 dénár.
- 45 mázsa = 100 font, kb. 56 kg.
- 46 Facset (később: Facsád) (Krassó vm.) Ma: Románia.
- 47 Futak (Bács-Bodrog vm.) Ma: Jugoszlávia.
- 48 Károlyi Sándor.
- 49 Valószínűleg a Belgrád felől hazatérő Horváth Ferenc. V. ö.: Pápai János törökországi naplói. Válogatta, sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta *Benda Kálmán*. Bp., 1963. 388—389. l.
- 50 Johann Karl de Tige báró, császári ezredes.
- 51 (méltóságának járó címmel)
- 52 E levélre: *Zsilinszky Mihály*, Szarvas város történetének és jelen viszonyainak leírása. Bp., 1872. 23—24. l.
- 53 Gyulafehérvár (Fehér vm.) Ma: Románia.
- 54 Nincs a levélhez csatolva.
- 55 Komáromi György.
- 56 L. S. = Locus sigilli = pecsét helye.
- 57 Ez a szó a levél szövegéből nyilvánvaló tollhibából kimaradt.
- 58 azaz: elkerültünk, kikerültünk.
- 59 Költ Makón, 1710. szeptember 30. napján.
- 60 II. Rákóczi György (1648—1660). Makó ekorbeli birtoklására: *Szakály Ferenc*, Magyar adóztatás a török hódoltságban. Bp., 1981. 310—311. l.
- 61 Így! Helyesen: Assecuratoriales = biztosítólevél.
- 62 Tartalmi fordítása: Biztosítólevél. Melynek erejénél fogva Sarkad parancsnoka és őrsége, mind a tisztek, mind az alárendeltek és közigazgosok, mindazokkal együtt, akik a várban vannak, biztosítatnak, hogy mindaz, amit nekik báró Vilson, az aradi őrség főparancsnoka együttesen és külön-külön a mondott Sarkad megadásáról folytatandó tárgyalások során ígér, vagy már ígért is, minden kétségtől mentesen törvényes és sérthetetlen, és ha valakinek ezek után szándékában lenne is azokat felforgatni, mi fegyverrel is megtartatjuk. Ezen úgy nagyobb hiteléremegparancsoltam, hogy ezen levelem előre, aláírással és pecséttemmel ellátva, a nekem alárendelt Császári Hadi Kancellária által bocsátassék ki.
- Ő szent császári és királyi felségének kamarása, lovas tábornoka, és egy lovas ezredének ezredese. Nem különben Felső-Magyarország, a Tiszántúl és Erdély parancsnokló tábornoka. Pecsét helye. Stephanus Steinville. — *L. Lukinich Imre*, A szatmári béke története és okirattára. Bp., 1925. 19., 30. l.
- 63 Berettyóújfalu (Bihar vm.)
- 64 Nincs meg.
- 64a Bairám = az iszlám vallás két nagy ünnepe; a kis bairám a ramazán böjt végén, a nagy v. áldozás bairámja erre 70 napra.
- 65 November 5-én.
- 66 A magyar íródeák.
- 67 azaz: marschallusa = tábornagy.
- 68 magyarországi teljhatalmú főparancsnoka.
- 69 Szabó Sándorra I. a 12. és 13. sz. iratot.
- 70 Költ Pesten, november 22. napján, az 1710. évben.
- 71 Borosjenő (Arad vm.) — ma Románia.
- 72 Tótvárada = Tótvárada (Arad vm.) — ma Románia.
- 73 Sarkad, az 1710. évben november 26. napján.
- 74 T. i. a még kuruc ellenőrzés alatt lévő lakosságnak.
- 75 Sarkad, az (1710.) évben november 27.
- 76 Nemzetes Szoboszlaj Sámuel Úrnak stb. (Címzés.) Nekem igen lekötözött Uramnak.

- 77 1 font = 0,56 kg; kassai véka v. szapu = 33,2 liter.
78 Iránk Túron, december 9-én az 1710. évben.
79 Tököly—Popovics rác ezredesnek.
80 Arad, 1710. december 9.
81 Sarkad, az 1710. évben december 13. napján.
82 L. a 23. sz. levélben lévő utalást.
83 L. a 24. sz. levelet.
84 Így! Azonosítani nem tudtam.
85 Dica = 1707-től bevezetett adózási rendszer, amely a portaszám helyett a tényleges vagyoni állapotot és jövedelmet vette alapul.
86 A szó jelentése = összeír, itt is így értendő, vagyis a kérvényező jövedelmeit, mint a dikális adózás alapját, összeírták.
87 A rövidítés feloldása: Felséges Méltóságos Fejedelem Uramnak Kegyes Válaszát Várván.

Das Gebiet zwischen Körös und Maros zur Zeit des
Befreiungskampfes unter Rákóczi
(Neuere Dokumente zwischen 1704 und 1710)

von: IMRE BÁNKÚTI

Der Verfasser publiziert 27 bisher noch nicht veröffentlichte zeitgemäße Schriftstücke (Meldungen, Bittgesuche, Privatbriefe), begleitet von den nötigen erklärenden Anmerkungen. Alle veröffentlichten Schriftstücke stammen aus dem Ungarischen Landesarchiv, aus dem Familienarchiv des Grafen Sándor Károlyi, der Kriegshauptbefehlshaber von Ferenc Rákóczi war. Die Schriftstücke dokumentieren die Verhältnisse der Alföldgebiete nördlich des Maros, bis ganz hin nach Debrecen, von den Kriegsereignissen bis zu dem mit den von den Türken besetzten Gebieten ausgeübten Handel. In den veröffentlichten Dokumenten ist das Tatsachenmaterial bezüglich der Heiduckenschaft von Sarkad, der Burg von Sarkad und deren Hauptmann besonders reichhaltig. Aufmerksamkeit verdienen einige Eigenheiten des Schutzes, der gegen die Kriegsaktionen der gegen die Kurutzen kämpfenden Ratzen organisiert wurde. Mehrere Schriften bezeugen auch, wie die Landstädte von bedeutender Einwohnerzahl in der "Zusammenstoßzone" zwischen den Kurutzen und Ratzen jenseits der Tehiß versuchten, ihre Interessen und ihr Bestehenbleiben zu wahren, als diese die Lasten der Lebensmittelversorgung der Soldaten, deren weitere Versorgung zu tragen hatten.